

ZAMAN METOFORU VE ZAMANIN İLGASI ÜZERİNE BİR İNCELEME: GÜLTEN İMAMOĞLU RESİMLERİ

Funda AKSÜT

Dr., fundaaksut@gmail.com., ORCID: 0000-0001-7759-8627

Aksüt, Funda. “Zaman Metoforu ve Zamanın İlgası Üzerine Bir İnceleme: Gülten İmamoğlu Resimleri”. idil, 72 (2020 Ağustos): s. 1191–1201. doi: 10.7816/idil-09-72-01

ÖZ

Bu çalışma ile Gülten İmamoğlu resimlerinin “zaman” kavramıyla ne türden bir ilişki kurduğu ve bu ilişki sonucu nasıl bir evren oluşturduğunun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu çalışma, bir sanatçının resimleri aracılığıyla “zaman”ı ele alış biçiminin temelinde yatan ilişkileri ortaya koyan bir çözümleme olması açısından önemlidir. Araştırma, nitel desende bir durum çalışması olarak planlanıp yürütülmüştür. Bu çalışma; eser, doküman analizi ve görüşme tekniği kullanılarak yapılmış bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmaları, “nasıl” ve “niçin” sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayın derinliğine incelenmesine olanak vermektedir. Yürütülen bu araştırma, yorumlayıcı bir yaklaşımla “ne oluyor?” sorusuna cevap aramıştır. Toplanan veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İnceleme süreci, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Geleneksel insan; “ebedî dönüş” inancıyla, arketipler ve mitleri çağlar boyunca tekrar ederek din dışı zamanı ilgasını gerçekleştirmiştir. Din dışı zamanın ilgası, zamanın gelip geçiciliği ve her şeyin sonlu olduğu bir “zaman” anlayışını ortadan kaldırmıştır. Böylece insanın “hiççi” (nihilist) bir sona sürüklenmesi engellenmiştir. İnsanlık, çağlar boyunca ruhsal ve toplumsal bütünlüğünü benimsediği bu “zaman” anlayışıyla korunmuştur. Söz konusu yaklaşım, insanın kendisini kozmosun bir parçası olarak görmesini sağlamış ve onu kozmik ritimlerle uyumlu bir var oluş içerisinde konumlandırmıştır. Mircea Eliade’ın “Ebedi Dönüş Mitosu” isimli kitabında “tekrar”, “arketip” ve “mit” kavramları ele alınmıştır. Düşünür, geleneksel “zaman” anlayışı ve tarihselci yani modern “zaman” anlayışının özelliklerini ortaya koyarak bir karşılaştırmaya gitmiş ve ilkinin lehine sonuçlara varmıştır. İmamoğlu’nun resimlerinde yansıyan “zaman” düşüncesi Eliade’ın “Ebedi Dönüş Mitosu’nda” tespit ettiği “zaman” anlayışıyla aynı kaynaktan beslenmektedir denebilir. Bu çalışma, sanatçının resimlerini bu düzlemde yorumlama girişimidir. Gülten İmamoğlu’nun resimlerinin zamanla olan ilişkisi bağlamında ele alınmasından başka “kaos” “orji” “karanlık” ve “su” arketipleri bağlamında da ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gülten İmamoğlu, Mircea Eliade, Ebedi Dönüş Mitosu, Zamanın İlgası, arketip, mit külürü, zaman

Makale Bilgisi

Geliş: 13 Mayıs 2020

Düzeltilme: 5 Haziran 2020

Kabul: 13 Haziran 2020

Giriş

Günümüz resim sanatçılarından Gülten İmamoğlu resimleri üzerine olan bu çalışma, sanatçının eserlerini kavrama açısından önemlidir. Sanat eserini kavramaya çalışmak, çetrefilli bir süreçtir. Birbirinden farklı eleştirel yaklaşımlardan biri tercih edilerek sanat eserine yaklaşılabılır. Ancak tercih edilen yaklaşım, araştırmacının kendi düşüncelerini savunmak için kullandığı araç olma riskini de taşımaktadır. Bu çalışma, mümkün olduğunca bu risklerden sakınılarak sürdürülmeye çalışılacaktır.

Tarkovski'ye (2008) göre, sanat eserini yorumlamaya girişen kimse genelde belli bir soru karşısında aldığı tavrı açıklığa kavuşturacak alana yönelmektedir. Bu yönelim, eseri kendisinden saçılan canlı ve dolaysız ilişkiden uzaklaştıracağı gibi yine eseri kendi hakkında oluşmuş sayısız yargıyla zenginleştirir.

Bir sanat eserini kavrama, bilimsel çalışmayı anlamaktan son derece farklıdır. Bilimsel çalışma; mantık ve akıl düzeyinde gerçekleşen uyuşmayla olagelmekteyken sanat eserini kavrama, duygusal düzeyde güzelliğin kavranması demektir (Tarkovski, 2008, 30). İmamoğlu'nun eserlerini kavramaya girişirken sanatçının işlerinden ve eserleri üzerine söyleşilerden yola çıkılmıştır.

İmamoğlu'nun kendisiyle yapılan söyleşide; resimlerinin insan varlığının zaman karşısında yaşadığı çaresizliğe karşı duruş, direniş, zamanı ilga etme arzusu ve çabası olduğunu ifade etmektedir (İmamoğlu, kişisel iletişim, 2020). Çizgisel zaman anlayışı onun resimlerinde kapı dışarı edilmiştir (İnal, 2019). İmamoğlu kendi varlığından yola çıkarak varlığın tarihselliğini, zamansallığını, sonluluğunu ve göreceliğini resimleriyle sorgulamaktadır. İmamoğlu'nun resimlerinde "zaman" kavramının ilgası irdelenmeden evvel, genel olarak "zaman"ın çeşitli disiplinlerden çeşitli isimlerce nasıl ele alındığına bakmak gerekliliği oluşmuştur. Görülmüştür ki, zaman birbirinden farklı yaklaşımlarla açıklanmıştır. İmamoğlu'nun zaman kavrayışıyla geleneksel insanın zaman kavrayışı arasında paralellik görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı, Gülten İmamoğlu resimlerinin "zaman" kavramıyla kurduğu ilişki ve bu ilişki sonucu oluşan evrenin ortaya konmasıdır.

Araştırma, nitel desende bir durum çalışması olarak planlanıp yürütülmüştür. Bu çalışma; eser, doküman analizi ve görüşme tekniği kullanılarak yapılmış bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmaları, "nasıl" ve "niçin" sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayın derinliğine incelenmesine olanak vermektedir. Yürütülen bu araştırma, yorumlayıcı bir yaklaşımla "ne oluyor?" sorusuna cevap aramıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 84). Toplanan veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İnceleme süreci, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

1. Zaman Kavramı

Birçok sanatçı, filozof ve bilim insanı zamanı kendi faaliyet gösterdiği disiplin yöntemleriyle ele almıştır. Zaman, arkaik toplumların ve semavi dinleri benimsemiş toplumların inanç sistemleri içerisinde farklı konumlandırılmış olsa da son derece önemlidir. Zaman, sadece kültürün bir ölçüsü olarak görülemez. Aynı zamanda kültürün yapısal bileşenlerini oluşturmaktadır. İletişimin en önemli öğelerindendir. "Zaman kavramları, bir kültürün kimliğini oluşturan inançlar ve değerler çekirdeğine aittir." (Fabian, 1999, 78).

Platon'a göre zaman, insan usunun var olanları bir bütün olarak bir anda kavrayamaması nedeniyle idealar dünyasının yetkinlikten yoksun bir taklididir (Cevizci, 1999, 943). Aristoteles ise "Zaman var mıdır, eğer var ise onun doğası nasıldır?" sorusuna cevap aramıştır. Aristoteles sorduğu bu soruya yanıt olarak zaman ya yoktur ya da kaygan ele avuca gelmez bir şeydir, demiştir. Düşünüre göre zamanın bir parçası var olmuş olsa da artık yoktur. Diğer parçasıysa henüz olmasa da var olacaktır. Hem sınırsız zaman hem de ele alınan zaman bu parçalardan oluşmaktadır. Aristoteles'e göre var olmayanlardan oluşan bir şey, varlık sahasında olamaz. Parçalanabilen her varlığın ya bazı parçaları ya da bütün parçaları vardır. Zamanınsa parçalarının biri olup bitmiş diğeriye olacaktır. Böylece Aristoteles, aslında hiçbirisi yoktur, bütün parçalar an'da meydana gelemediği için an zamanın bir parçası değildir sonucuna varmıştır. Aristoteles şimdiki anın, geçmiş ve gelecek zamanı hem bağladığını hem de onlar arasında bir sınır oluşturduğunu ileri sürmüştür. Aristoteles'e göre şimdiki an'ın değişip değişmediğini bilmek zordur. Zamanın içinde hep değişik olan parça; diğer parçayla eşzamanlı olarak var olmazsa ve "an" da daha önce var olmayan ya da ortadan yok olacak bir şeyse bu parçalar birbiriyle zamandaş olmayacaktır. An'ların birbirine eklenmesi ve an'ın hep aynı kalması mümkün değildir (Aristoteles, 1996, 11-29).

Augustinus için zamanın yaratıcısı Tanrı'dır. Zamanın ne olduğu sorusuna düşünürün "Bunu bana kimse sormasa bile biliyorum ama biri sorarsa nasıl açıklayacağımı bilmiyorum. Ama kesin olarak söyleyebilirim ki, hiçbir şey geçmeseydi (zamanda), geçmiş zaman olmazdı; hiçbir şey olacak olmasaydı gelecek zaman olmazdı; hiçbir şey olmasaydı şimdiki zaman olmazdı." şeklinde bir açıklama getirdiği bilinmektedir (Augustinus, 1997, 255). Augustinus'a göre geçmiş zaman artık olmadığına gelecek zamansa henüz olmadığına göre, zamandan söz etmek olanaksızdır. Şimdiki zaman ise hep şimdide olduğundan ebedîdir ve gerçekten zaman denebilir. (Augustinus, 1997, 255-256). Geçmiş zaman artık yoksa ve gelecek zaman da henüz olmamışsa sadece akan yani geçmekte olan şimdiki zaman ölçülebilir. Geçmiş zaman hafızada kalan, anlağa işlenmiş imgelerin şimdiki zamanda ifade edilmesiyle anlaşılabilir. Gelecek zamansa içerisinde gerçekleşecek olayların kendilerine değil, muhtemel nedenlerine veya bu olayların varlıklarını belirten işaretlere göre şimdiki zamanda bilinebilir. Buna göre ölçülebilen zaman; geçmiştekilere ilişkin şimdiki zaman, şimdikiyle ilişkin şimdiki zaman ve gelecektekilere ilişkin şimdiki zaman olarak üçe ayrılmaktadır. Bu üç zaman, sadece zihindedir. Geçmiş, gelecek ve şimdi; bellek, sezgi ve beklenti olarak vardır (Augustinus, 1997, 258-261).

Bir başka düşünür Heidegger, fizikteki zamanın ölçme niteliğine vurgu yapmaktadır. Ölçme, herhangi bir şeyin ne zaman ve ne kadar zamanda olduğunu ya da olacağını bildirir. Zaman, tek biçimli ve bağdaşıktır. Zaman iki değişik andan, üzerine öğrendiğimiz biri "önce" diğeri "sonra" olan herhangi bir anın belirlenebildiği bir şeydir. Her "önce" ve "sonra" "şimdi" tarafından belirlenmektedir. Şimdi'nin kendisiyse keyfidir. Saatin gösterdiği "şimdi"nin "şu an"a özgü saptamasıdır (Heidegger, 1996, 65-67).

Zaman, bilimsel olarak da mutlak ve görelî olarak ele alınmıştır. Newton, mutlak ve evrensel zamanın matematiksel olduğunu ve özünün dışsal bir öğeye bağımlı olmadan düzenli bir şekilde aktığını ifade etmiştir. Bu yaklaşıma göre, birey öznel olarak zamanı yavaş ya da hızlı hissedebilir. Buna rağmen zaman, aslında hep aynıdır. Saat, zamanın nesnel olarak kaydedilmesini sağlar. Mutlak zaman yaklaşımına göre, "şimdi" asıl gerçeklikte geçen zamandır ve evrenin her yerinde aynıdır. Geçmiş, tarihe gömülü silik anılardan oluşmuştur. Gelecek ise henüz belirmemiştir (Davies, 2003, 17-18). Poincaré ise gerçek zamanın varlığından söz edilemeyeceğini öne sürmüştür. Bu durumda zamanı ölçmenin tek ve en doğru bir yolu olamaz. Zamanın ölçülmesinde genel kabul gören yol, en kullanışlı olandır. Bu nedenle de hangi zaman ölçüsünün kullanılacağı uzlaşma meselesidir. Poincaré, Newton'un teorisini izafiyet teorisinin ortaya atılmasına kadar hareket hâlindeki maddeye ilişkin; en basit, dolayısıyla en kullanışlı teori olduğunu ileri sürmüştür (Callender, 2011, 28-29).

Einstein'a göre (1997) evrensel bir zamandan söz edilemez. Zaman ve uzay, başka herhangi bir şeyin türevleri değildir. Kendi özünde belirli bir varoluş gösterir. Uzay ve zaman bükülebilirdir. Zaman, nesnel olarak algılanamaz. Nesnel zamanın yerine geçen görelî zaman ölçümünde "şimdi" sonsuz küçüklükteki ayrımları olan parçalara ayrılarak sonsuz bir "şimdiler çokluğu" oluşur. İki olay arasındaki zamanın algılanışı, gözlemcinin hareketine bağlı olarak değişir.

Aristoteles, Augustinus ve diğer Antik Yunan düşünürlerinin üzerinde durduğu "kipli" ve "kipsiz" zaman ayrımı; 20.yüzyılın başlarında McToggart, Russell ve Broad gibi düşünürlerce yeniden gündeme gelmiştir. "Kipli zaman teorisi"ne göre zaman akan ve dinamik bir şeydir. "Gelecek" gerçek dışı ve henüz kesinleşmediği için olasılıklarla doludur. "Geçmiş" belirlenmiş, olup bitmiştir. "Şimdi" ise geçmişle geleceğin karşılaştığı anlık yerdir. Bu teoride "geçmiş" olup bittiği için değiştirilemez. "Gelecek" olasılıklar dâhilinde değiştirilebilir. Broad ve Prior "bağdaştırılmış şimdıcilik" dedikleri başka bir bakış açısı sunmuştur. Buna göre; ne geçmiş ne de geleceğe gerçek zaman olarak bakılamaz. Gerçek, sadece "şimdi" içerisinde konumlandırılabilir. "Geçmiş", "şimdi" ve "gelecek" zamanın gerçek kabul edildiği bir görüş de bulunmaktadır. Burada, "şimdiki zaman"ın bir şekilde hareket ettiği düşünülmektedir. "Kipsiz Zaman Teorisi" (statik ya da blok evren teorisi) ise zamanı uzay gibi değerlendirmiştir. Zaman, üçüncü boyuta ek dördüncü bir boyut olarak tanımlanmıştır. Bu teoriye göre "geçmiş", "şimdi" ve "gelecek" zaman vardır ama "geçmiş" ve "gelecek" "şimdi" içinde düşünülmemelidir. "Şimdi", "şimdi" kelimesinin söylendiği "an"dır. "Geçmiş", "şimdi" ve "gelecek" içinde, uzay ve zamanda nerede bulunduğu görelidir. "Kipsiz zaman teorisi"nde hareket ve değişimden söz edilemez (Callender ve Edney, 2011, 33-45).

2. Avcı-Toplayıcı Toplumlarda Zaman Anlayışı

İnsanın henüz kendini doğadan koparmadığı, doğayı ötekileştirmedeği avcı-toplayıcı toplumlarda zamanın henüz

bilinmediği iddia edilmektedir (Zerzan, 2000, 43). Kopuşla başlayan yabancılaşma ve zamanın icadı aynı zamanda tarihin de icadıdır denebilir.

Burada söz konusu kavramları incelemeye "ilkel varlık anlayışı" ile başlanabilir. Burada bir nesne ya da bir fiil bir arketipe öykündüğü ya da onu tekrar ettiği oranda gerçeklik kazanır. Buradan gerçekliğin yineleme ya da katılım yoluyla oluştuğu söylenebilir. Öykünülecek arketipten yoksun her şey, insan zihni açısından "anlamsız" bulunacak ve gerçeklikten uzaklaşacaktır. Başka bir deyişle şey ya da fiil "kendisi olmak"tan çıktığında "hakikatin kendisi"ne dönüşebilecektir. Arkatiplere öykünülmesi ve paradigmatik tutumların tekrarı zamanın ilgasıdır. Denilmektedir ki kurban verme, köken bir tanrı tarafından istenilmiş ilk kurban verme törenini yeniden üretmekle birlikte o ilksel ve mitsel an içinde gerçekleşir. Yani her kurban, ilk kurbanı yineler. Bu türden ayinler esnasında, din dışı sürem yani uzay-zaman askıya alınmış olur. Bu askıya alış tüm yineleme ve arketiplere öykünme için de geçerlidir. Söz konusu askıya almayla insan arketiplerin ortaya çıktığı zamana aktarılır. Böylece "ilkel varlık anlayışı"nın ikinci bir yönü ortaya çıkmaktadır. Bir fiil ya da şey, belirli paradigmatik jestlerin yinelenmesiyle gerçeklik kazanırken din dışı uzay-zaman ve dolayısıyla tarih, örtülü bir biçimde yok edilmektedir. Örnek jسته öykünen ya da yineleyen kişi, o jestin vahyedildiği mitsel çağa aktarılır (Eliade, 1994, s. 47-48). Din dışı zamanın ilga edilerek mitsel zamana yansıtılması, bireyin hakikaten kendisi olduğu eylemler sırasında gerçekleşmektedir. Söz konusu eylemler; ayinler, beslenme, doğum, avlanma, savaş, çalışma, törenler gibi önemli eylemlerdir. Böylece kendi varoluşunu anlamlandırmaya çalışan insan, din dışı ve kutsal zaman arasında salınır (Eliade, 1994, 47). Arkaik toplumlarda arketipik kurban veren kişi bunu yinelediği sürece ölümlülerin din dışı dünyasını terk ederek ilahi, ölümsüz bir dünyaya girer. Bu kutsal yineleme arkaik insanın katlanamadığı tarihi yok etme girişimidir denebilir (Eliade, 1994, 49). Bu noktada, yeniden doğum ayinlerine ve kıyamet söylencelerine de bakılabilir. Yeniden doğum ayinleri; kolektif, bireysel, periyodik ya da anlık olarak her zaman kozmogonik eylemin tekrarıyla yeniden doğum unsurunu barındırır. Kurban ayinlerinde olduğu gibi yeniden doğum ayinlerinde de zamanın ilgası ve tarih karşıtı bir tutum görülmektedir. Burada arkaik insan, kendisini tarihsel bir varlık olarak görmeyi reddetmektedir. Bütün ayinler ve davranış kalıpları, zamanın önemsenmemesinin zamanın var olmasına engel olacağı temeline dayanmaktadır (Eliade, 1994, 89). Arkaik kıyamet ve insanın oluşu inançlarında da benzer kavramlarla karşılaşılır. Tufan ya da sel bitmiş ve günaha gömülmüş insanlığa son verir. Bu felaketten kurtulan bir mitsel "ata"dan ya da bir ay yaratığından yeni bir insanlık doğar (Eliade, 1994, 89). Arkaik insan, mistik ya da dinsel insan gibi sürekli olan bir "şimdiki zaman" içerisinde yaşamaktadır. Yeni yıl ayinlerinde görülen, her şeyin her an kendi başlangıcında yeniden başlamasından başka bir şey değildir. Hiçbir olay geri çevrilemez değildir ve hiçbir dönüşüm nihai değildir. Dünyada hiçbir şey yeni değildir. Her şey, ilk örneğin tekrarıdır. Hegel için de doğada şeyler kendilerini sonsuz biçimde tekrarlar. Düşünür, güneş altında yeni bir şey olmadığını söylemiştir. Bu yaklaşım, arkaik insanın yaklaşımıyla benzer niteliktedir. Elbette, arkaik toplum insanı için de Kozmos'un tanrılar tarafından yaratılmış ve doğaüstü varlıklar ya da mitsel kahramanlar tarafından düzenlenmiş olmasının dahi bir "tarihi" vardır. Kozmos'un ve insan toplumunun bu "tarihi" mitoslarla korunan ve aktarılan bir "kutsal tarih"tir. Mitoslar, zamanın başlangıcında gerçekleşen büyük olayları periyodik olarak yeniden güncelleştiren törenler için bir model oluşturarak sonsuza kadar tekrarlanabilen bir tarih üretmektedir. Mitoslar, insanın yürüttüğü tüm sorumlu etkinlikler için geçerli paradigmatları, örnek modelleri korur ve aktarırlar. Mitsel zamanlarda, insanlara vahyedilmiş bu paradigmatik modeller sayesinde Kozmos ve toplum periyodik olarak yeniden doğar. Söz konusu "döngü" felaketi normalleştirerek felaketin bir anlamı olduğunu, bir son olmadığını vurgulamaktadır. Bireyin ve insanlığın ölümü yeniden doğum için gereklidir. İlksel birliğe ulaşmak için "kaos", "orji", "karanlık" ve "su"ya dönmelidir (Eliade, 1994, 92). Arkaik insan "tarih"i kabullenmeyi ve ona değer atfetmeyi reddetmiştir. Ancak insan kozmik afetler, askeri felaketler, toplumsal adaletsizlikler, kişisel şanssızlıklar gibi sorunlar karşısında güçsüzdür. Bahsi geçen bu sorunların "tarih"ine katlanmak zorundadır. Geleneksel insan; din dışı zamanın acılarına katlanabilmek için insan ötesi modellerle uyum içinde arketiplere uygun yaşamıştır. Bu yaşam "gerçeğin" içinde yaşamaktır. Arketipler dışında bir gerçekten söz edilemez (Eliade, 1994, 97). Arkaik insan kozmik ritimlerle uyum içinde yaşamış, bu ritimlere dâhil olarak zamanı yok etmede başarılı olmuştur (Eliade, 1994, 98).

Bilinçli ve istekli biçimde "tarih"i yaratan modern insanın zıttı olarak geleneksel insanın tarihi dışladığına

daha önce de değinildi. Geleneksel tarih ötesi arketipler bularak ya da tarih dışı eskatolojik (dünyanın sonuyla ilgilenen bir dini-felsefi bir alan) anlamlandırmalar da bulunarak "tarih"i, dönem dönem ya da sürekli olarak ortadan kaldırmış, "tarih"e kendi başına bir değer vermemiştir (Elliade, 1994, s. 135). Tarih dışılığı ve arketipikliği terk ederek tarihselliği kabul eden iki görüş arasındaki çarpışma dikkat çekicidir. Bugün, hâlâ insanlığın tamamının tarihselciliğe döndüğü söylenemez. Orta Çağda, Avrupa'yı istila eden Barbarlar'ın; İncil'deki Yecüc ve Mecüc arketipiyle özdeşleştirilmiş olduğu görülmüştür. Bu yolla, söz konusu istilalar ontolojik bir yer ve eskatolojik bir mana edinmiştir. Cengiz Han'ın bu istilalardan birkaç yüzyıl sonra Avrupa'da Hezekyel'in kehanetlerini yerine getirecek yeni Davud olarak karşılandığı bilinmektedir. Böylece, Avrupa'nın içine düştüğü tarihsel acı katlanılır kılınmıştır. Günümüzde, olayların acımasız baskısından ilahi bir irade ya da yıldızsal yazgısallığa inanarak bu acıları bir nedene bağlayan milyarlarca insan bulunduğu bilinmektedir (Elliade, 1994, s. 136). Aslında Hristiyanlık, ebedi tekrar mitosuyla ilgili ya da ilgisiz devresel zaman ve tarihin dönemseller yeniden doğuşu anlayışına karşı çıkmıştır. Hristiyanlığa göre, zaman gerçektir. Hz. İsa, tüm insanlık için bir kez ve son kez bedenlenmiştir. MS II. yüzyılda ana hatları tamamen oluşturulmuş olan çizgisel zaman ve tarih anlayışı zamanla geliştirilmiştir. Buna rağmen; İskenderiyeli Clement, Minucius Felix, Arnobius ve Theodoret tarafından döngüler ve insan kaderiyle tarihsel olaylardaki yıldızsal etkiler kısmen de olsa kabul edilmiştir. Farklı bu iki görüşün MS 17. yüzyıla kadar çatıştığı bilinmektedir (Elliade, 1994, s. 137). MS 12. yüzyılda döngüsel ve yıldızsal teorilerle eskatolojik düşüncenin Arap yazarlardan yapılan çevirilerle egemen olduğu bilinmektedir. MS 17. yüzyıldan itibaren çizgisel ve ilerlemeci tarih anlayışı belirginleşmiştir. Leibniz, sonsuz ilerleme düşüncesini savunmuş ve bu düşünce Aydınlanma Çağı'na hükmetmiştir. Çizgisel tarih anlayışı, MS 19. yüzyılda evrimci teoriyle iyice sağlamlaşmıştır. Ancak, yine bu yüzyılda ebedi dönüş Nietzsche tarafından canlandırılmıştır (Elliade, a.g.e, s. 138). Döngüsel teorilerin çağdaş düşüncede yeniden canlanması ve bir arkaik mitosun modern terimlerle formüllendirilmesi önemlidir (Elliade, a.g.e, s. 141). Hegel; tarihte olup biten her şeyin "Evrensel Tin" in iradesinde olduğunu düşünmüştür. Hegel'e göre, tarihsel olay "Evrensel Tin" in yansımasıdır. Hegel'in tarih felsefesiyle İbrani peygamberlerinin tarih teolojisi arasında bir benzerlikten söz edilebilir. Her ikisinde de her bir olay, Tanrı'nın iradesinin yansımasıdır. Bu nedenle geri çevrilemez ve kendi başına geçerlidir. Hegel için bir halkın yazgısının hâlâ tarih üstü bir anlamı bulunmaktadır. Ancak Marx, tarihin her türlü aşkın anlamını ayıklamıştır. Ona göre tarih, artık sınıf mücadelesinin kutsal yansımasıdır. Marksizm, tarihte bir anlam bulmuştur. Olaylar keyfi ya da rastlantısal değildir; tutarlıdır ve belli bir sona doğru gider. Tarihin terörünün nihai biçimde ortadan kaldırılması, bir anlamda arkaik eskatolojilerin altın çağına varmaktır. Böylece Marx, hem Hegel felsefesini yeniden gündeme getirmiş hem de insana has ilkel altın çağ mitosunun değerini onamıştır denebilir. Hem başa hem sona konumlandırılmış ilkel altın çağ mitosundan farklı olarak Marx, söz konusu altın çağ sona yerleştirmiştir (Elliade, 1994, s. 142). Elbette tarih ve zaman üzerinde duran düşünürlerin tamamına bu çalışmada yer verilemeyecektir. Ancak Heidegger'in insan varoluşunun tarihselliği üzerine düşüncesi dikkat çekicidir. Düşünür, tarihselliğin zamanı ve tarihi aşma yönünde her türlü umudu engellediğini düşünmektedir (Elliade, a.g.e, s. 143).

Bu günlerde, insanlığın tarihsel baskıdan nasıl kurtulacağı merak konusudur. Toplu sürgünler, katliamlar, kimyasal silahlar, açlık, işsizlik, ırkçılık, şiddet gibi toplumsal sorunlar ve ekolojik sorunlarla insanın nasıl baş edebileceği sorgulanmaktadır. Bunlar ekonomik, toplumsal ve siyasal güçlerin kör oyunudur denebilir. Geçmişte, her türlü acıya insanlığın nasıl katlandığından söz edilmişti. Geleneksel insan arketipleri; tekrar edip mitlere göre yaşayarak yüzyıllarca umutsuzluğa kapılmadan, intihar etmeden, nihilistçe bir tarih görüşüne büyük tarihsel baskılarla mücadele edebilmiştir (Elliade, a.g.e, s. 145).

Nietzsche'nin "yazgı" düşüncesi, Heidegger'in "zamansallığı"nın bu çağda ilgi görmesi tüm bunlarla ilişkilendirilebilir. "...felsefede umutsuzluğun, "amor fati"nin ve kötümserliğin kahramanca bir erdem ve bilişsel bir araç mertebesine yükseltilmiş olmaları rastlantı değildir." (Elliade, a.g.e, s. 145).

Döngüsellik ve ebedi dönüş mitosuna yeniden değer verme, tarihselciliği de tarihi de reddetmiştir. Modern insanın da arkaik arketipler ve tekrar kavramlarını reddettiği gözlenmektedir. Modern tarihsel insan; doğaya bir tür karşı duruş sergileyerek kendi özerkliğini görme arzusu içindedir, denebilir. Arkaik insanla modern tarihsel insan arasındaki fark açıktır. Modern insan tarihsel olaylara, kuraldan sapmalara ve yeniliklere önem vermektedir. Çünkü modern insan için arketipler bir "tarih" oluşturamaz. Arkaik insanın tarihi yok sayması, zayıflığın belirtisidir. Arkaik insan arketipler ve tekrarın mitsel yapısı içine hapsolmüştür yaratıcılığı olmayan ve yaratıcılığın risklerinden korkan bir özellik sergilemiştir. Modern insan, sadece tarihsellik içinde yaratıcılığın

olacağını iddia etmiştir (Elliade, 1994, s. 148).

Kimi görüşlere göre modern insanın tarihi şekillendirmesi tartışılır. Sanayi devriminin sonuçlarıyla küresel sistemin bugün aldığı hâlle modern insanın seçme özgürlüğü tartışılır duruma gelmiştir. Modern insan, tarihe müdahale etmek şöyle dursun küçük bir zümre tarafınca yazılan tarihin sonuçlarını yaşamaya zorlanmaktadır (Elliade, 1994, s. 149). Arkaik insan, zamanı döngüsel olarak alt edip kolektif yeniden doğum yoluyla kendi tarihini yok edebilir. Modern insanın geri çevrilemez olarak gördüğü her türlü sorun, arkaik insanca çevrilebilir. Arkaik insan, her bahar arketip tekrarlarla yeniden tüm gücünü kazanır. Her bahar aynı ebedi yaratılış yoluyla zaman alt edilir, saflık ve güç yeniden elde edilir. Doğa yenilenirken arkaik insan, zamanı kesin olarak aşma ve sonsuzluk içinde yaşama imkânını yeniler. Kozmogoninin yaratıcılığıyla uyumlu bir biçimde yaratıma katılır (Elliade, 1994 s. 150). Modern yani tarihsel insanın tarihin teröründen kurtulamayacağı düşünülmektedir.

Zamanın, teknolojinin ana unsuru ve zorbalığının ruhu olduğu da iddia edilmiştir. Bu iddia sahipleri, zamanın baskıcı yanının nasıl kontrol altına alınabileceğini sorgulamaktadır. Tarih, ilerleme ve gelecek anlayışının; türleri, dilleri, kültürleri ve neredeyse doğanın tamamını yok ettiği; bunun önüne ancak teknolojik toplumun tasfiye edilmesiyle geçilebileceği; bununsa ancak tarihin ve zamanın ilgasıyla mümkün olacağı düşünülmüştür. Tarihsel yani modern insanın "ilerleme" fikri neredeyse insanı insanlıktan çıkarmak üzeredir ve bunun temel nedeni ilk insanda var olmayan zamansallık anlayışıdır. Bu anlayış, bu günlerde insan zihninin doğal bir niteliği gibi görünse de aslında yanılgıdan ibaret olduğu iddia edilmektedir (Zerzan, 2000, 44).

Frankfurt okulu düşünürleri, zamanın eski çağlarda tekdüze bir süreklilik olarak değil her an birlikte var olan, nicel ve nitel olarak sürekli değişen olaylar bütünü olarak yaşandığını belirtmiştir. Bunun sonucu insanlar, iç ve dış deneyim akışı içinde yaşamıştır (Zerzan, 2000, 44).

Avcı-toplayıcı insanlar üzerine çalışan birçok araştırmacı, bu toplumların sürekli bir şimdi içerisinde yaşadıkları konusunda hemfikirdir. Tarihsel zaman gerçekliğin bir parçası değil, gerçeğe dayatmada bulunan suni bir güçtür denebilir (Zerzan, 2000, 45). Avcı-toplayıcılıktan göçebe hayata ve ardından tarım toplumunun yerleşik düzene geçmesiyle zamanın gittikçe baskın bir düzenleme aracı hâline geldiği bilinmektedir. Yahudilik ve Hristiyanlıkla da zaman keskinleşerek çizgisel bir ilerlemeye dönüşmüştür denebilir (Zerzan, 2000, s. 51). Hristiyanlıkta en katı biçimde uygulama alanı bulan zaman, hayatı kesin ve katı biçimde düzenlemiştir. 1300'lü yıllarda resmi zaman, modern yaşamı tahakkümü altına alma yolunda emin adımlarla ilerlemiştir. 1345'lere geldiğindeyse kamusal zamanlamanın ortaya çıktığı bilinmektedir. Bir saatin altmış dakika ve bir dakikanın altmış saniye olduğu anlayışı yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşma zamana güç katmış, insan hayatındaki şairselliğin ve yakınlığın yok oluşuna neden olmuş, gündelik yaşam akışı ve sevincinin yerini çalışma sürelerinin düzenlenmesi almıştır denebilir (Zerzan, 2000, 53). Bacon, modernitenin doğa üzerindeki tahakkümünü ilan etmiş, Descartes doğa üzerinde emperyalist bir denetimde bulunan modern bilimi yüceltmış, Galileo, Newton ve onların ardılları insanı doğanın efendisi konumuna getirmiş, yaşam ve doğa basit bir niceliğe dönüşmüştür denebilir (Zerzan, 2000, 56). Zaman, endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkmasından çok önce yaşama karşı dayatılan bir şeye çoktan dönüşmüştü denebilir. Belki de endüstriyel kapitalizmin yaratıcısının zamanın kendisi olduğunu da ileri sürülmüştür (Zerzan, 2000, 57). Bu bölümde Avcı-toplayıcı insanın zaman kavrayışı ile tarihsel zaman kavrayışı arasındaki farklar kısaca ortaya konmuştur. Görüldüğü üzere tarihsel zaman kavrayışı çizgiseldir. Çalışmanın bu bölümünde kimi düşünürlerin tarihsel zaman eleştirisine kısaca yer verilmiştir. Gülten İmamoğlu da bu düşünürler gibi tarihsel zamanı resim dili aracılığıyla eleştirmektedir. Sanatçı eserleri aracılığıyla tarihsel zamanın ilgası yoluna başvurmuştur.

3. Gülten İmamoğlu Resimleri

3.1. Gülten İmamoğlu Resimlerinin Biçimsel İncelenmesi

Sanatçının resimlerini, tuval üzerine akrilik kullanarak yaptığı görülmektedir. Biçimlerini yaratırken yatay olarak yerleştirdiği yüzeyde çeşitli oranlarda seyrelttiği boyayı akıtarak saydam ve geçirgen izlenimi veren arı biçimler ve katmanlar oluşturmaktadır. Akan boyaya müdahale ederken evrenin yasalarının da biçimlerin oluşumu üzerindeki etkisine izin verdiği görülmektedir. Bu saydam ve arı biçim katmanları, ışığın içinde titreşerek varlık sahasına girmektedir (Res: 1). Sanatçı; kendi geliştirdiği ve "Organik Metastrata" adını verdiği teknikle evrenini saydam, yarı saydam ve hareket hâlindeki soyut biçimlerle kurmaktadır. Zengin renk tonlarından ve katmanlarından oluşan, yumuşak ve birbiri içinde eriyen renk geçişleriyle konumlandırılan saydam biçimlerin ışık

ve yapıtın uzayı içinde titreştiği görülmektedir. Söz konusu katmanlar, üst üste binerek sürekli çoğalmaktadır. Buradan yansıyan en önemli unsurlardan biri, hiç şüphesiz ki âhenk olarak kendini açık etmektedir. Sanatçı bu âhengi, biçimler arasında hiyerarşik bir düzen oluşturmaktan kaçınarak sağlamıştır. Böylece rekabet sonucu oluşabilecek bir gerilimden sakınılmıştır (Yenidoğan, 2018, 43). Katmanlar hâlinde kendi ya da birbiri üzerine yığılan renkler kimi zaman parlak kimi zaman daha soluktur (Resim 2, Resim 3). İmamoğlu'nun resimlerinde mekân algısını oluşturan herhangi bir öge bulunmamaktadır (Resim 4). Soyut, heykelsi, grotesk figürler siyah ya da beyazdan oluşmuş zemin üzerine yerleştirilmiştir. Bu biçimlerin bir araya gelişi; zemini boşluktan ziyade biçimlere güç veren, onlarla bir tür yaşamsal ilişkiye giren ve onların içinde yaşadığı bir mekâna dönüştürmüştür. Bu figürler sonsuz mekâna dönüşmüş bu boşlukta, sınırlandırılmayan bir devinim içindedir. Aynı zamanda Saydam figürlerin içinde hissedilen boşluklar da dikkat çekicidir (Aksüt, 2019a, 149-150).

3.2. İmamoğlu Resimlerinde Tarihsel Zaman Anlayışının İlgası Yoluyla Mitsel Zamanın Oluşturulması

İmamoğlu'nun sanatsal üretimindeki temel itkinin "zaman"a ve dolayısıyla modern "tarih" anlayışına karşı duruş olduğu daha önce belirtilmişti. Sanatçı, teknoloji-zaman ittifakının insan ve doğa üzerinde yarattığı tahakkümden oldukça rahatsızdır (İmamoğlu, kişisel iletişim, 2020). Sanatçı; ilerleme ve gelecek anlayışının türleri, dilleri, kültürleri ve neredeyse doğanın tamamını yok edişi üzerine eserleriyle aracılığıyla eğilmektedir. 2019'da açtığı "Tohum" sergisiyle genom çağında genetiğiyle oynanan tohumlara dikkat çekmeye çalışmıştır. Tarihselliğin içindeki varoluşu kendi varoluşu üzerinden resmin diliyle sorgulayan sanatçının "unutma" değil, bir tür "hatırlama tercihi" içinde olduğu söylenebilir. Sokrates ve Platon felsefesiyle sistematik felsefenin öne çıktığı dönemlerde, zaman dışı ilk çağların unutulmasının bilgeliğe ve kurtuluşa giden yolda bir engel olduğu düşüncesi hâkimdir (Zerzan, 2000, 51). İmamoğlu'nun hatırlamaya ve yeniden temasa geçmeye çalıştığı şey de tüm insan belleğinin en dipte kalan mitsel günleriyle ilgilidir. Nietzsche için de bu böyledir. Mit, kültürün mutlak anlamda merkezindedir ve "modern insanın" yakasına yapışmış hastalıktan tek kurtuluş yoludur (Megill, 1998, 114). Nietzsche, mitin yani bengi dönüşün insan hayatına artık sahip olmadığı bir anlam katacağı görüşündedir (Megill, 1998, 137). Mircea Eliade de (1994) "Ebedi Dönüş Mitosu" isimli kitabında mitsel zamandan söz ederken ilkel insanı, ebedi dönüş mitosunun nasıl canlı tuttuğu üzerinde durur. İmamoğlu'nun resimlerinde yer alan yaradılış, yaşam ve ölüm temaları "başlangıç" ve "son" olarak değil kuyruğunu yutan yılanın (ouroboros) temsil ettiği "sonsuz varoluş" anlayışla ele alınmıştır denebilir (Resim 7). İmamoğlu, ilkel insanın sürekli bir şimdi içinde yaşamını sürdürebilmek için yüzünü mitlere dönmesi gibi; yüzünü mitlere dönmüştür. Sanatçı, mitsel zamanlarda insanlara vahyedilen paradigmatik modellerden yola çıkarak Kozmos ve evrenin yeniden doğuşunu resmeder (Res: 6). İlkel birliğe ulaşmak için "kaos", "orji", "karanlık" ve "su" temaları üzerinde durur. Bu amaç, Eliade'nin (1994) açıkladığı ilkel insanın amaçlarıyla birdir (Res: 7). Yine Eliad'ın döngüsel teorilerin çağdaş düşüncede yeniden canlanması ve bir arkaik mitosun modern terimlerle formüllendirilmesini önerdiği yukarıda belirtilmiştir. İmamoğlu resimlerinde söz konusu arkaik mitosun yaşanılan bu modern zamanda yeniden formüllendirmeyi denediği söylenebilir. Mitolojide karşımıza çıkan konuları kolektif bilincin etkisinde olan bir tür içsel yönelimle ele alan sanatçı, kendine özgü bir evren yaratmıştır. Sanatçının izleyiciye kapılarını araladığı bu evren, tarihsel zamanı ilga etme arzusuyla yaratılmıştır denebilir. İmamoğlu'nun bu arzusu yapıtlarda, sürekli ertelenen şimdiyi yakalama girişimi olarak yansımaktadır. Aksüt'e göre (2019b), sanatçının geçmiş ve gelecek içinde salınan anlık sarkacının her bir salınımının uzay-zamanını bir zar gibi gördüğü izlenimi oluşmaktadır. Söz konusu zarları sıyırarak geçiş katmanlara dönüştüren sanatçı, insana ve evrene dair tüm soruların yanıtını bu katmanlar arasında irdelemektedir, denebilir. Bu biçimler geçmişte, henüz insanın kendini evrenden ayrı görmediği zamanların bütüncül devinimini sürekli ertelenen şimdiye taşımaktadır. Sanatçının kendi deyimiyle bu "Mikro kozmostan makro kozmosa sonsuz bir devinim ve titreşim içinde olan evrenin yansımasıdır" (İmamoğlu, kişisel iletişim, 2020). Mitoloji ve arketipler, sanatçı için oldukça önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi sonlu bir zaman anlayışı yerine sonsuz döngüsellik ve yeniden doğuşu kaos, orji, karanlık ve suyun arketiplerini tekrar ederek yakalamaktadır. Sanatçının açtığı sergi isimleri ve bu sergilerdeki resimlerle, resimleri için uygun gördüğü isimler yarattığı biçimlerle ayrıştırılmayacak türdendir denebilir. Sanatçının resimlerinde açılma, birleşme, dölleme, ayrılarak çoğalma, birikme, büyüme, ışık, kapanma, karanlık gibi metaforlar gündüz ve gecenin kopmadan art arda gelerek sürekli bir tekrar içerisinde yeniyi yaratması gibi yeni resimler üretmektedir (İmamoğlu, kişisel iletişim, 2020).

Sonuç

Gülten İmamoğlu'nun resimleri incelendiğinde sanatçının temel sorunlarından birinin tarihsel zamanın ilgası olduğu söylenebilir. Sanatçı, tarihsel insanın ilerleme ve gelecek anlayışının yaşadığı evrene zarar verdiğini düşünmektedir. İmamoğlu'na göre insan yaşadığı gezegendeki yaşamı kendi türüyle birlikte hızla yıkıma sürükleyen edimlerde bulunmaktadır. Gülten İmamoğlu içinde yaşadığı bu kültürün dayattıklarından sıyrılmanın yollarını ararken mit kültürünün özelliklerini keşfetmiş bu yolla kozmos ve evrenin doğuşuna ve dolayısıyla da var oluşa odaklanmıştır. Zamanın icadının modern insan üzerinde oluşturduğu tahakkümden rahatsız olan sanatçı, mit kültürünün sunduğu "an" da yani "sonsuz bir şimdi" içinde olmayı seçmiş ve resimlerinde bu seçimini kendine özgü bir dille yansıtmıştır denebilir. Soyut figüratif eğilimini, kendi geliştirdiği organik metastrata tekniğiyle ortaya koyan İmamoğlu tarihsel zamanın ilgası için avcı-toplayıcı kültürlere başvurmuştur. İmamoğlu'nun resimleri mit kültürünün "kaos", "orji", "karanlık" ve "su" arketiplerini içermektedir. İmamoğlu Arkaik insan gibi İmamoğlu da "tekrar", "mit" ve "arketipler" aracılığıyla zamanın ilgasını gerçekleştirmeye yönelmiştir denebilir. Böylece İmamoğlu'nun resimlerinin ebedi bir var oluş hikâyesini içerdii söylenebilir. İmamoğlu resimleri; Ellliade'nin önerdiği yolla "kaos", "orji", "karanlık" ve "su" arketiplerinin özgün tekrarıyla teknolojik toplumun dayattıklarını tasfiye etmiştir denebilir. İmamoğlu'nun resimleri insanın kendini bütünün parçası olarak hissedip arınmasını sağlayan ilksel birliğe ulaştığı söylenebilir. İmamoğlu'nun resimleri; toplu sürgünler, katliamlar, kimyasal silahlar, açlık, işsizlik, ırkçılık, şiddet gibi toplumsal sorunlar ve ekolojik sorunlarla baş edebilmenin yolunu açmaya çalışmaktadır denebilir. Gülten İmamoğlu'nun resimlerinin "kaos" "orji" "karanlık" ve "su" arketipleri resimlerinde biçimsel olarak nasıl ele aldığı bağlamında incelenmesi önerilebilir.



Resim 1. Phoenix, tuval üzerine akrilik, 137X194 cm, 2019



Resim 2. Suptil, tuval üzerine akrilik, 200X300 cm, 2009



Resim 3. Ziu Sudra, tuval üzerine akrilik, 200X235 cm, 2012



Resim 4. Döngü, tuval üzerine akrilik, 149X216 cm, 2019



Resim 5. Acbüz-zeneb, tuval üzerine akrilik, 136X175 cm, 2012



Resim 6. Tohum Kokuyor, tuval üzerine akrilik, 167X175 cm, 2012



Resim 7. Gölge Oyunu II, tuval üzerine akrilik, 96X78 cm, 2019

KAYNAKLAR

- Aksüt, Funda (a). *Postyapısal Bağlamda Muhammed Siyah Kalem Minyatürleri*. Doktora Tezi, Samsun: 2019.
- Aksüt, Funda (b). "Zar Katmanlar". *İstanbul: rh+sanat*, sayı 146 (Mayıs/Ağustos, 2019): 60-61.
- Aristoteles. *Zaman Kavramı* Çev. Saffet Babür, Ankara: İmge Yayıncılık, 1996.
- Augustinus. *İtiraflar*. Çev. Dominik Pamir, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1997.
- Callender, Craig. *Zaman- Saatin Neyi Ölçtüğünü Anlamak İçin Çizgibilim*. Çev. Kutlukhan Kutlu, İstanbul: NTV Yayınları, 2011.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Davies, Paul. *Bir Zaman Makinesi Yapmak*. Çev. Ahmet Ergenç, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003.

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Resim 1.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 2.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 3.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 4.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 5.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 6.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi
- Resim 7.** Gülten İmamoğlu kişisel fotoğraf arşivi

A STUDY ON THE TIME METROPHOR AND THE ELIMINATED OF TIME: GULTEN IMAMOĞLU PAINTINGS

Funda AKSÜT

ABSTRACT

With this study, it is aimed to reveal that Gülten İmamoğlu's paintings have established a what kind of relationship with the concept of "time", and created what kind of universe as a result of this relationship. This study is significant because of that it is an analysis that reveals the relationship which underlying of how a painter handles "time" in her paintings. This research performed as a case study in a qualitative pattern. This study is an existing analysis study by using document analysis and the technique of interview. The case studies base on the questions of "how" and "why" and enable to examine the depth of an event or event that the researcher cannot control. This research look for an answer "What is going on?" with a explicitive approach. Collected data was resolved with content analysis. The investigation process was carried out by the researcher. Traditional man; with the belief of "eternal return", he repeats archetypes and myths throughout the ages and realizes the interest of non-religious time. The relevance of non-religious time has eliminated the temporality of time and a sense of "time" where everything is finite. This is prevented from drifting to a "nihilist" end of man. Humanity which adopted social and spiritual integrity is protected by a "time" insight through the ages. This approach enabled man to see himself as a part of the cosmos and positioned him in a coherent existence with cosmic rhythms. In Mircea Eliade's book "The Myth of the Eternal Return", the concepts of "repeat", "archetype" and "myth" are discussed. The thinker went for a comparison by putting forward the characteristics of the traditional understanding of "time" and the historical approach of "historic", and made conclusions. It can be said that the idea of "time" reflected in the paintings of Imamoglu is fed from the same source with the understanding of "time" determined by Eliade in the "The Myth of the Eternal Return". This work is an attempt to interpret the artist's paintings on this plane. It is suggested that the paintings of Gülten İmamoğlu should be handled in the context of the "chaos", "orgy", "dark" and "water" archetypes as well as their relationship with time.

Keywords: Gülten İmamoğlu, Mircea Eliade, The Myth of the Eternal Return, the eliminated of time, archetype, myth, culture, time